

Játszunk-e gyilkosost?

Hlavacska András beszélgetése

Kertész Erzsi írónővel

detektívtükör

KERTÉSZ ERZSI (1975) Mezőkővesd

Kertész Erzsi Miskolcon és Budapesten folytatta tanulmányait. Pszichológia szakon végzett, majd éveken át szervezetpszichológusként dolgozott. 2012-ben jelent meg az első gyerekkönyve, amelyet az elmúlt években számos további követett. 2016-ban megkapta a HUBBY–Magyar Gyerekkönyv Fórum Alkotói díját. Első felnőtt regénye, Az átutazó 2020-ban jelent meg a Prae Kiadónál.

► **Az átutazó című, tavaly megjelent regénye az első felnőtteknek szóló könyve – de nem az első krimije. Berg Judittal például több, fiataloknak szóló detektívregényt is jegyez. Mennyiben más a két célközönségnek bűnügyi történetet írni?**

► Vannak bizonyos általános életkori-befogadási szempontok, amelyeket természetesen figyelembe kell venni a gyerekeknél, de a Berg Judittal közös munkám nemcsak ebből a szempontból tért el a szokványos regényírási módtól. A két közös detektívregényünk valójában egy játékból született, amelynek lényege, hogy rövid szövegeket írunk folytatásban, felváltva, anélkül, hogy előre egyeztetnénk a szereplőket, a cselekményt vagy akár a műfajt. Talán csak az életkori besorolásban egyeztünk meg. Rövid sztorinak indult, de mindketten annyira izgalmasnak találtuk ezt a szokatlan módszert, hogy hosszabb, egészen komplex történetet indítottunk útjára. A másiknak okozott meglepetés és az elvárásaitól való eltérés szórakoztatóvá tette a munkát, és rövidesen nyakig benne voltunk egy titkokkal megtűzdelt sztoriban. Ezekután kézenfekvő volt, hogy a rejtély nyomozást kíván, amit természetesen kiskamasz szereplőkkel oldottunk meg, hiszen a szöveget a tíz–tizenkét éves korosztálynak szántuk. Ehhez a munkamódszerhez képest a felnőtt krimim egészen más jellegű hozzáállást kívánt. Ebben az esetben sem mondtam ki az elején, hogy krimi írok, és érdekes módon itt is a középpontba állított rejtély volt az, amely végül a nyomozás, ilyen módon a krimi műfajának lehetőségét hívta be. De készséggel beismerem, hogy talán itt-ott kicsit kilóg a szöveg ebből a műfaji besorolásból, mert elég bátran, talán túl nagyvonalúan kezeltem a kereteket. Péczely Dórával és Balogh Endrével beszélgetve döntöttünk úgy, hogy a történet mégis helyet kaphat a *Krimi ma* sorozatban, amely célul tűzte ki, hogy nyitottan kezelje a műfajt, nagyobb mozgásteret adva az alkotóknak. Az sem véletlen, hogy én egy amatőr nyomozóval dolgozom, aki kényszerűségből vállalja magára a feladatot, hiszen egyszerűen nincs más választása. Részben logikára, részben intuícóra hagyatkozva igyekszik tisztázni egy feltételezett bűntényt, miközben egy idegen és összetett szociális közegben próbál boldogulni és segítő társat találni. Nem profi detektív, nem is a hatóság képviselője, a nyomozásának személyes, érzelmi és egzisztenciális tétje van.

► **Népszerű gyerek- és ifjúsági szerzőként honnan jött a motiváció, hogy merült fel az ötlet, hogy egy radikálisan más műfajban próbálja ki magát?**

► Viszonylag későn csöppentem az irodalom világába, de már a gyerekkönyveimnél is kezdettől jellemző volt rám, hogy szeretem a kísérletezést, a szokatlan megoldásokat, a keretek feszegetését. Több olyan mesekönyvet írtam, amelyeknek, ha úgy tetszik, felnőtt olvasata is van. Egészen más-ként írom ezeket, mint a célzottan korosztályos könyveimet. Ezt olykor a szememre is vetik, illetve az is jól látszik, hogy az ilyen típusú szövegekre kevesebben fogékonyak, én azonban úgy érzem, hogy amíg ezek is tudnak működni – még ha kisebb is az érdeklődés irántuk –, nagyon szívesen folytatom ezt az irányt is. Talán pont ennek köszönhető, hogy a kezdetektől vannak felnőtt olvasóim is, akikről visszajelzést kapok arról, hogy mit adott számukra egy-egy mese, amit a gyereküknek, unokájuknak olvastak fel. Eleve ilyen történettel kezdtem a gyerekirodalmi pályafutásomat, és időről időre visszatérek ehhez az irányhoz, miközben az elmúlt tíz év során megtanultam célzottan korosztályos könyveket is írni, illetve a pszichológusi hátteremnek köszönhetően az úgynevezett segítő könyvek írásában is tapasztalatot szereztem, amely szintén korosztályos keretek között működik.

Ebből talán látszik, hogy nem kedvelem a kőbe vésett szabályokat, és nagyon érdekel, hányféle módon írhatunk könyvet, tiszteletben tartva természetesen a gyerek olvasók befogadási szempontjait. De a kíváncsiság, a kísérletezési kedv végigkíséri az eddigi munkámat, nekem ez ad folyamatos motivációt. Ennek ellenére sorozatokat is írok, ahol már jól ismert világokban mozgok, és kipróbált sémákat működtetek. Itt főleg az motivál, hogy a gyerek olvasók megszerették egy-egy könyv sajátos világát, azonosultak a szereplőkkel. Ilyenkor az ő lelkesedésük, várákozásuk a hajtóerő. A kísérletező kedvem miatt nem érzem tehát nagyon radikálisnak a váltást sem a felnőtt irány, sem pedig a téma szempontjából. Az önreflexió a gyerekkönyveimben is megjelenik, például gyakran kihangosítom egy-egy helyzetben a belső vívódás, érzelmi hullámváltozás folyamatát, akár a kiskamaszokról szóló történeteimben is. A misztikus elemek alkalmazása kapcsán *Az átutazó* írása közben olyan érzésem támadt, hogy én talán mindig is a mesékben fogok horgonyozni, onnan kirándulgatok más vizetekre. Még nevettem is magamon, hogy lám, nem bírom ki, hogy ne fűszerezem meg némi misztikával a felnőtt szöveget is.

▼ **A bűnügyi történetekkel foglalkozó szakirodalom általában nehezen tartja összeegyeztethetőnek a krimi műfaját a mágikus elemekkel. Hogy látja, *Az átutazóban* mennyire sikerül ezeket összehétközíteni?**

✓ *Az átutazó* elsősorban egy lélektani utazás története, ami nyomozásba torkollik – én legalábbis így gondolok rá. A főhősöm, Csilla sajátos külső-belső utazása, amelyet úgy éreztem kereknek, ha a lélekben jelen lévő irracionálisitást is megjelenítem a történetben. Igyekeztem ezt finoman, mégis markánsan adagolni, és a misztikus elem nem nélkülözi a szimbolikus jelentést sem. Hamarabb született meg ez a döntésem a misztikumról, mint a krimi-besorolás, kicsit vívódtam is, hogy benne hagyhatom-e, de aztán úgy döntöttem, vállalom a kockázatot, hiszen ha kihagyom, a belső út egy fontos összetevőjétől váltam volna meg – legalábbis így éreztem. Mivel nincs igazán alapos és cizellált irodalmi előképzettségem, és nem is készültem soha írónak, ennek minden hátránya mellett adódik egyfajta könnyedség vagy merészség is, amivel neki merek vágni a szokatlan megoldásoknak. Némi önironiával azt is mondhatnám, hogy az újításban nem gátol meg túlságosan a mély és rendszerezett előismeret. Az elemek szokatlan vegyítése egyébként már kezdetől fogva jellemző a munkámra a gyerekirodalomban, és ezt áthoztam a felnőtt könyvembe is. Úgy ítélt meg, hogy ebbe a történetbe részemről belefér a meghökkentés lehetősége. Tudom, hogy a szerkesztőim ugyanis szólnak, ha nagy hibát készülök elkövetni – időnként pedig velem együtt vállalják a kockázatot, ami nagyon kedves tőlük.

▼ **A klasszikus kriminek sincs komoly hagyománya itthon, de a pszichothrillernek talán még ennél is kevesebb a hazai előzménye. Volt olyan magyar szerző, aki inspirációt jelentett írás közben, vagy inkább külföldi szerzőket tudna említeni?**

✓ Be kell vallanom, hogy nem vagyok vérbeli krimiolvasó, a pszichothrillerrel is mérsékelt tapasztalatom van. Nálam Agatha Christie az ikonikus krimiszerző, talán nincs is olyan könyve, amit ne olvastam volna. Még tizenévesen rátaláltam, és azonnal beszippantott a világa, nem is annyira a furfangos rejtvényekkel, persze azt is imádtam – de amit nagyon nagyra értékeltem, az a karakterábrázolása. Bár akkoriban eszembe se jutott, hogy író leszek, szerintem valamit elraktároztam abból, ahogyan ő bánik a karaktereivel. Mindig volt egy olyan halvány gyanúm, hogy minden szereplőjét őszintén kedveli, még a negatív figurákat is, és később örömmel fedeztem fel magamban ugyanezt az érzelmi viszonyulást és empátiát a szereplőimmel. Agatha Christie ugyanakkor mégsem tekinthető számomra előzménynek *Az átutazó* esetében, ahogyan más krimiszerző sem. Mivel a könyv írásának idején egy darabig nem merült fel bennem, hogy pszichothrillert írok, elsősorban a lélektani vonalra és az alaptémául szolgáló, feszítő rejtélyre koncentráltam, amivel a főhős szembesül. Ebből a feszültségből bontakozik ki az ő amatőr nyomozása, és talán ez a mozzanat teszi lehetővé, hogy krimiként tekintsünk a könyvre. Írás közben egyébként próbálom kerülni a műfaji kereteknek való megfelelést, ez az én sajátos munkamódszeremhez tartozik, mert sokkal nagyobb szabadságot élek meg addig, amíg nem foglalkozom a kategorizálással. Természetesen belátom, hogy szükségesek a címkék, hiszen orientálják a vásárlókat, az olvasókat, de én sokkal könnyedebben tudok írni, amíg viszonylag keveset törődöm ezzel. A Prae Kiadó *Krimi ma* sorozatában talán pont ezért éreztem nagyobb mozgásteret, mert a műfaji jellegzetességeken túl vagy azok mellett, illetve azokat bővítve új elemeket is hozhatnak a szerzők.

▼ **Ha *Az átutazó* magyar irodalmi vonatkozásaira gondolok, elsősre nem is krimik, sokkal inkább a szegénységet, a kirekesztettséget, a perifériális tematizáló alkotások jutnak eszembe. Mennyire adott támpontot ez az irodalmi hagyomány a regény megírásához?**

✓ Az előbb említettem a belső utat, hiszen a regény felfogható egyfajta folyamatos monológként is. A külső táj, illetve az alakok részét képezik annak az életérzésnek és pszichés folyamatnak, amelyen a főszereplő végigmegy. A kirekesztettség és idegenségérzés nálam összefügg Csilla elidegenedés-érzésével és értékválságával. A szegénység és periféria bemutatása itt az egyébként jólétben élő menedzser belső sivárságérzését hangosítja föl. Izgalmasnak találtam őt idegen elemként belehelyezni egy tőle távol eső, másik világba, amely azonban hangulatában épphogy rezonál azzal, amit ő átél, és egy idő után ezt ő is felismeri. Ebben a közegben szembesül igazán a saját helyzetével, és itt kezd el kiutat keresni, nemcsak a külső, hanem talán a belső csapdából is. Egyfajta nyomás alá helyeztem őt ezzel a környezettel. Szerettem volna rámutatni, milyen sokáig élhetünk együtt a belső démonokkal anélkül, hogy akár észrevennénk őket vagy meghallanánk a hangjukat, hiszen a világunk teljes mértékben kifelé, a felszín és a látszatok irányába fordítja az összes energiánkat. Csilla pedig érthető módon menekülni szeretne abból a helyzetből, amibe csöppent, ezért nem halogathatja a szembesülést. Amit maga körül lát, és amire elítéléssel, averzióval reagál, az ugyanaz, mint amit megpróbál elfedni magában a siker, a jólét és a hamis önérzet kelléktárával. A függőség pedig, mint a valóságtól, illetve a szembesüléstől való menekülés egyik lehetősége, egyaránt megjelenhet a sikeresek és a periférián élők sorsában is, kényelmetlenül tükrözve egymás számára a két, látszólag egymástól távol eső világot. Egy másik fontos szereplőm, a szintén a Csilla világából érkező jó módú, nagyvárosi férfi egészen más okból, de szintén önmagával küzd ebben a sajátos, sártól és kilátástalanságtól súlyos közegben, amely így nála is tükrévé, egyfajta vizuális megfogalmazásává válik a belső folyamatoknak. A falu különös lakói ezért nem nélkülöznek némi archetipikus jelleget, de emellett nagyon is törekedtem a hús-vér, hiteles alakok megformálására, egyedi sorsokkal, történetekkel.

▼ ***Az átutazó* erősen pszichologizáló írás abban az értelemben, hogy a történetben előtérbe kerülnek Csilla, a főszereplő érzelmei, a tudatában bekövetkező változások. Ugyanakkor Csilla mindig ironizál, ha a pszichológusánál tett látogatásait idézi fel. Pszichológusként mennyire fontosak Ön számára írás (vagy olvasás!) során a szöveg lélektani aspektusai?**

✓ Csilla érzékeny és sebezhető személyiség – mint oly sokan –, aki azonban jól megtanulta, hogyan tagadhatja vagy fedheti el az érzékenységet az irónia eszközével. Egyfajta elhárító mechanizmus ez, és nem is alacsony színvonalú, mert az önirónia természetesen önismeretet és önkritikát is kíván. De a valódi katarzistól mégis elválasztja a személyiséget, mert ahhoz több kell: paradox módon több gyengeség és több erő egyszerre, vagy talán úgy is fogalmazhatnánk, hogy erő a gyengeség beismeréséhez. A sebezhetőség felvállalása, illetve az a fajta megadás és belátás, hogy a hatékony és sikeres álarc nem képes minden helyzetet kezelni. Ezt nagyon időszerű problémának látom, mert úgy érzem, erős a nyomás abba az irányba, hogy szinte folyamatosan és kényszeresen fenn kell tartani valamilyen idealizált imázst. Közhely, hogy nárcisztikus társadalomban élünk, ám a színes-szagos álarcok mögött figyelemre sóvárgó, önértekési zavarokkal küzdő, sokszor érzelmileg éretlen személyiségek húzódnak meg, akik ráadásul gyakran kerülnek olyan helyzetbe, ahol maguk és mások sorsával is el kell számolniuk. Az önismeret alacsony szintje, illetve ennek elhanyagolása pszichológusként mindig foglalkoztatott, és az a számtalan mód is, ahogyan leplezni, palástolni igyekszünk a hiányosságainkat, illetve másokra vetítjük azokat. A könyvben szereplő figurák épp ezt teszik, ahogyan Csilla is, nála azonban – részben az önirónia is erre utal – már van egyfajta nyitás a belső megismerés felé. Tehát van remény. De nagy kedve nincs hozzá, ez tény. Végül is az önismeret és a saját árnyékunkkal való szembenézés sohasem diadalmenet, az esetek nagy részében, ahogy a könyvben is, inkább kényszer szüli. Íróként és pszichológusként is mindig nagy kihívás számomra, hogy akkor érzek hitelesnek egy figurát, ha képes vagyok kívülről rálátni, ha értem, mi és hogyan mozgatja, ha tudom, hogyan illeszthető be egy társas viszonyrendszer szövedékébe, ott milyen erőhatások érik, és hogyan reagál azokra. Ezért az írás nálam önismereti út is, és mindig izgalmas – persze nem mindig kellemes –, amikor az ember a saját vakfoltjaiba ütközik. Olyankor azt érzem, hogy a szereplőm hirtelen mesterkélt vagy élettelen lesz, valamit palástol, nem reagál hitelesen, mert valamit nem vettem észre. Ezt a helyére tenni néha szintén felér egy nyomozással.

▼ **Az átutazó rendhagyó krimi abból a szempontból, hogy a történet legtöbb rejtélyére a befejezőkor sem kapunk választ. Várható esetleg a regény folytatása?**

✓ Nem gondoltam folytatásra, mert a bizonytalan kifejtlet részemről nem egy gonosz játék az olvasóval, hanem a koncepcióm része. Azt szerettem volna, ha ki-ki maga dönt arról, hogy szerinte van-e, illetve mi a rejtély megoldása. Végül is, nagyon lecsupaszítva a kérdést, csak két megfejtésből lehet választani, ilyen értelemben nem tágítottam végtelenségig a lehetőségeket. Talán bizarr, de elárulom: én sem döntöttem el magamban, hogy A vagy B. Valamiért megbékéltem ezzel a bizonytalansággal, és talán ezt is szerettem volna közvetíteni. Ha folytatnám, úgy érezném, hogy ugyanehhez az alapkérdéshez rakok további adalékokat, miközben az A-t vagy B-t továbbra sem szeretném kimondani – ez pedig kicsit öncélúnak tűnne. De bevallom, mindig nagyon megkedvelem a karaktereimet a könyv végére, az ő dinamikájuk az én alapvető írói erőforrásom, ezért akár a végtelenségig tovább tudnám játszani velük a kis játszmaikat a világtól elzárt közegben. Mégis, az alapokhoz ez semmit nem tenne már hozzá. Egyébként én az a típusú szerző vagyok, aki a rövidebb szövegeket szereti, ezeket viszont jócskán meg szoktam terhelni érzelmekkel, fajsúlyos kérdésekkel és olykor iróniával is. Van, aki értékeli ezt a sűrítményt, de természetesen nem várhatom, hogy mindenkinek tetszen. Ez a hozzáállásom nem sokat változott azóta, hogy elkezdtem írni, kivételt talán csak a kiskamasz kalandregény-sorozatam képez, hosszabb kötetekkel. Az egyéni ízlésem is benne van a sűrítésre való törekvésben: mindig is nagyon szerettem az elgondolkodtató, asszociációkat megmozgató, megfejtésre váró szövegeket, amelyeket egy csomaghoz hasonlóan lehet bontogatni. Ez íróként és olvasóként is szórakoztat.

▼ **Az átutazó a Prae Kiadó Krimi ma sorozatában jelent meg. Milyen jövőt jósol a sorozatnak, és hogyan értékeli az eddig megjelent darabjait?**

✓ Nagyszerű lehetőséget látok abban, hogy a krimi műfaját több irányban nyitottá és átjárhatóvá tette a kiadó. Így sokan, akik egyébként nem feltétlenül krimirajongók, a kis plusz miatt talán fokozott kíváncsisággal fordulnak majd egy-egy kötet felé, mert más irányú érdeklődésüket is felkelti a történet. A műfaj rajongói pedig még többet kapnak a hagyományos zsánernél. Tudtommal a sorozat egy sikeres pályázat nyomán már az idén további kötetekkel bővül. Kíváncsian várom, hogy milyen történetek születnek, és ezek milyen egyedi ízt hordoznak majd, túl a műfaji elvárásokon. Eddig Molnár T. Eszter *Szabadesését* és Mészöly Ágnes *Rókabérc, haláltúráját* olvastam – mindkettő nagyon tetszett.

TARJÁNI ANTAL, Öngyilkos természet, 2020